

MODELS I TÈCNiques DE CONSTRUCCIó

Les barraques del Baix Penedès són, majoritàriament, de base rodona o quadrada, amb portals d'arc rebaixat, de llinda única o de llinda i arc de descàrrega. La coberta de falsa cúpula pot anar forrada de pedruscall o de terra, amb lliris silvestres si es el cas, que amb les seves arrels cohesionen la terra i les pedres de petit tamany, alhora que absorbeixen com una esponja la humitat de l'aigua de pluja.

Hi ha diferents arbres que acompanyen les barraques -- oliveres, parres, figueres de punxa, garrofers, ametllers -- i que en complementen la seva hospitalitat amb ombra, aroma o fruit, segons l'època de l'any.

També abunden a la comarca les barraques que comparteixen l'espai amb els aljubs, que sobresurten del nivell del terra amb l'anomenat forn; una construcció que cobreix el broc de la cisterna, alhora que permet l'extracció de l'aigua amb una corriola.

Igualment hem trobat barraques bessones -- dues construccions adossades de la mateixa planta -- i que el pagès construïa simultàniament, en la major part dels casos, per ell i per l'animal. Les barraques de vinya són abundants als termes d'Albinyana, La Bisbal, Santa Oliva, Calafell, Sant Vicenç de Calders i el Vendrell, tot i que algunes han vist arrancades part de les seves antigues plantacions de ceps. La conservació de la major part de les barraques situades en llocs de correu és bona, ja que els pagesos continuen cuidant-les i aprofitant-ne l'ús.

Les variants tècniques i els complements que acaben conformant les diferents construccions de les nostres barraques són ben amplis. A més, cal pensar que si no hi ha dues pedres iguals tampoc hi pot haver dues obres idèntiques, si bé algunes barraques tenen unes característiques marcadament comunes.

Com és d'entendre, una bona base garanteix un bon punt de partida per a la barraca a construir. Moltes han estat bastides a sobre d'una llissera de pedra, la resta han buscat terra ben assentada. Les barraques poden estar situades al mig d'un espai -- lliures de tot suport lateral --, al cantó d'un marge o encabides en un bancal al llarg d'un marge. Les seves dimensions estan pensades a mida humana i solen ser d'entre dos i quatre metres de diàmetre i de 2,5 a quatre metres d'alçada, per norma general.

BAIX PENEDE'S La Comarca de Pedra

USOS ACTUALS

Cal deixar constància que en la dècada dels noranta les barraques han cobert novament la funció que ja van desempenyar en segles passats. Aquestes construccions han servit de primeres cases d'acollida pels últims jornaleros i treballadors agrícoles, bàsicament de procedència magrebina, que arriben d'un temps ençà amb l'interès de guanyar-se la vida el millor possible i en les lògiques condicions laborals de dignitat i igualtat.

Es per aquest motiu que algunes barraques encara presenten avui signes d'haver estat habitades recentment i així, es poden veure sunyers, restes de fogones de gas, caixons de fusta que devien servir de mobiliari, roba variada, ampolles, bidons d'aigua i útils de tota mena que són de menester per viure i treballar al camp.

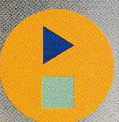
Segurament gràcies a aquesta ocupació contemporània i a la continuada rehabilitació que ha comportat, moltes construccions de pedra seca mantenen la coberta -- el punt dèbil per on comencen a ensorrar-se totes les barraques -- en perfecte estat, a l'igual com els principals elements de subjecció i fonamentació.

INFORMACIó ELABORADA PEL

GEVEN AMB EL SUPORT DEL
PROGRAMA VOLCAM DE
VOLUNTARIAT AMBIENTAL

GEVEN
Grup Ecologista del Vendrell
i Baix Penedès

CAQM
Caja de Ahorros
del Mediterráneo

IMP: RAMON - El Vendrell

LES CONSTRUCCIóNS DE PEDRA EN SEC AL BAIX PENEDE'S

GEVEN
Grup Ecologista del Vendrell
i Baix Penedès

CAQM
Caja de Ahorros
del Mediterráneo

BAIX PENEDÈS, LA COMARCA DE PEDRA

El Grup Ecologista del Vendrell i Baix Penedès (GEVEN) té des de fa anys l'objectiu d'impulsar un treball de conscienciació sobre la importància de la conservació i rehabilitació dels principals vestigis de l'arquitectura rural realitzada amb la tècnica de la pedra seca. La revalorització social d'aquestes construccions, d'utilitat per la pagesia, però alhora integrades de forma absolutament ecològica en l'entorn és el propòsit d'aquest full informatiu, juntament amb la difusió purament pedagògica entre la població interessada.

El Baix Penedès, amb prop de 50.000 habitants i 296 Km quadrats, és la comarca catalana on més hi proliferen les barraques de vinya i altres construccions de pedra seca, tot i que la pressió urbanitzadora dels últims anys fa que moltes d'elles estiguin en alt perill de desaparició. És per això que el GEVEN s'ha plantejat la necessitat d'impulsar la dignificació d'aquestes construccions populars perquè siguin percebudes i considerades en el futur com autèntics monuments.

Val a dir que la seva envejable economia de recursos i la seva integració total en el paisatge fan de les construccions amb pedra seca autèntiques meravelles artístiques, admirables alhora per la seva simplicitat i versatilitat. Des de la serra del Montmell fins al mar, passant pel massís del Vendrell i Bonastre, el Baix Penedès és un autèntic museu a l'aire lliure de marges, pous, barraques, aljubs i refugis, únic a Catalunya i molt difícil d'igualar en el context de la resta de l'Estat.

REFERENTS HISTÒRICS

La investigació arqueològica encara no ha arribat de ple a les construccions en pedra seca del món rural, per tant, es fa difícil establir data i lloc de naixement d'aquestes tècniques. Fins i tot regions geogràficament allunyades de nosaltres com ara Zimbabwe o l'Índia disposen de vestigis de construccions en sec al més pur estil mediterrani. Els autors més reputats, com Josep Soler i Bonet i August Bernat i Constantí, creuen que el Pròxim Orient n'és la zona de probable provinença. Recordem que l'any 711 es va produir la invasió musulmana de la Península Ibèrica. Els seus protagonistes, els Omeies, provenien de Síria, una regió on actualment hi perviuen importants restes d'arquitectura seca que posteriorment es va escampar per tota la Mediterrània.

Així, al país Valencià hi destaquen les barraques del Mestrat i els caserutets de les zones d'interior. A la península del Sinaí hi existien barraques similars a les de vinya sota el nom israelià dels nauamis. Les nuragues de Sardenya o d'Alberobelo, a Itàlia, podien ser elements de defensa com les torres de guaita que tant abunden al Baix Penedès. De fet, més enllà de les comarques meridionals de Catalunya com les Garrigues, la Terra Alta, el Camp de Tarragona o la nostra, també es poden trobar algunes obres de pedra seca al Bages, les Garrigues o l'Alt i el Baix Empordà.

A les illes Balears es poden veure interessants construccions -- les navetes -- tot i que majoritàriament van ser bastides com a monument funerari, més enllà de l'ús rural. A Menorca hi queden encara les runes de la casa de pagès de la Mola de Maó, un edifici magnífic en altres temps.

Els bories i capelles, a França, són de les mateixes característiques que les nostres barraques i estan situades a llocs de pas de bestiar, a l'igual que els refugis de pastor. Igualment, les construccions rurals de Grècia, Xipre, Malta o Creta són similars a les nostres i també podem trobar models semblants a Tunísia i a la resta del Magrib. A l'àmbit cultural celta, a Galícia i Irlanda bàsicament, també s'utilitzen tècniques de pedra en sec a imatge de les mediterrànies.

Al Baix Penedès, les barraques són els habitatges més característics i abundants d'entre els obrats amb pedra en sec, tot i que les troben sempre acompanyades de cisternes, pous i refugis de la mateixa factura. La seva construcció va associada als períodes de repoblació de la contrada, quan es va avançar la línia fronterera amb els àrabs des del Llobregat fins el Gàl, uns esforços conqueridors iniciats pel comte Borrell II del Casal de Barcelona a la primera del segle X. Aquest tipus d'edificació va agafar volada uns anys més tard, cap el 1160, en bastir-se el monestir cistercenc de Santes Creus, ara al terme municipal d'Alguamúrcia. Les primeres barraques penedesenques s'associen a la repoblació postàrab i a la posterior plantació massiva de vinyes.

Posteriorment hi va haver una nova fornada de construccions en sec a final del segle XVIII, mentre que les últimes barraques de la comarca daten de principi i mitjans del segle XX.

